

## Εισαγωγή στην Ημερίδα: Ψυχολογία και Ψυχιατρική

Ε. Τζαβάρα<sup>1</sup>

Η σημερινή συνάντηση έχει μια μικρή ιστορία. Η ιδέα για μια ημερίδα με θέμα «Ψυχολογία και Ψυχιατρική» ρίχτηκε εδώ και δύο χρόνια, σε μια συζήτηση που είχαμε μερικοί από μας τον Ιανουάριο του 1988. Ο Σύλλογος Ελλήνων Ψυχολόγων είχε οργανώσει τότε μία ημερίδα, στην οποία περιελαμβανόταν και ένα στρογγυλό τραπέζι με θέμα «Η διδασκαλία της ψυχολογίας σε συγγενείς επιστημονικούς κλάδους». Αυτό που είχε τότε προταθεί και υποστηριχθεί ήταν ότι η ψυχολογία είναι αναγκαίο να περιληφθεί στο πρόγραμμα των ακαδημαϊκών σπουδών πολλών κλάδων και επιστημών, ώστε οι μέλλοντες επιστήμονες αυτών των κλάδων στον τόπο μας να κατέχουν την απαραίτητη μόρφωση για να ασκήσουν ικανοποιητικά το επάγγελμά τους. Είχαμε μαζευτεί στο τέλος, όπως γίνεται συνήθως και σχολιάζαμε τα πεπραγμένα. Στη σύντομη εκείνη συζήτηση προέκυψε ότι ένα επόμενο βήμα θα ήταν να διερευνηθούν και να συζητηθούν εκτενέστερα και ουσιαστικότερα οι σχέσεις που συνδέουν την ψυχολογία με επιμέρους επιστήμες. Ετσι προτάθηκε μια πρώτη σύζευξη: Ψυχολογία και Ψυχιατρική. Γιατί όμως Ψυχολογία και Ψυχιατρική;

Είναι γνωστό ότι κάθε επιστημονική γνώση οργανώνεται και λειτουργεί μέσα από συνεχείς αλληλεπιδράσεις με-

ταξύ θεωρίας, έρευνας και πρακτικής. Αν το πεδίο της έρευνας, θεωρητικά και γενικά, από τη φύση του είναι μάλλον απεριόριστο, με πολλαπλές δυνατότητες επέκτασης προς ποικίλες κατευθύνσεις, το πεδίο της πρακτικής συνήθως εμφανίζεται σαφώς οριοθετημένο. Στην περίπτωση της ψυχολογίας μπορούμε να πούμε ότι τρία είναι τα κύρια «αντικείμενα» στο πεδίο της πρακτικής: η παιδεία, η εργασία και η ψυχική υγεία και νόσος. Γι' αυτά άλλωστε αποφασίζει η πολιτεία θεσμοθετημένες παρεμβάσεις.

Εδώ και μερικούς μήνες, το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΕΨ θέλησε να προχωρήσει στην υλοποίηση της αρχικής εκείνης «ιδέας» και μου ανέθεσε την οργάνωση της ημερίδας. Η οργάνωση υπήρξε επίμοχθη καθώς προσέκρουσε σε δυσκολίες και αντιστάσεις από τις οποίες άλλες είχαν προβλεφθεί και άλλες όχι. Η γενικότητα του τίτλου και, ως εκ τούτου, η ευρύτητα του θέματος, θα έπρεπε να μας οδηγήσουν είτε στον περιορισμό και την εξειδίκευση του θέματος, είτε στην αναζήτηση άλλης οργανωτικής μορφής: όχι ημερίδα, αλλά συμπόσιο.

Κρίναμε χρήσιμο για πολλούς λόγους να επιμείνουμε στην αρχική σύλληψη, αποδεχόμενοι τα όρια που η απόφαση αυτή επιβάλλει. Έτσι, θεωρούμε ότι η σημερινή συνάντηση έχει

<sup>1</sup> Ψυχολόγος, ψυχαναλύτρια

εκ των πραγμάτων προκαταρκτικό χαρακτηριστήρα. Επιθυμία των οργανωτών, είναι να υπάρξει ένας ουσιαστικός διάλογος μεταξύ των επιστημονικών πεδίων της ψυχολογίας και της ψυχιατρικής ο οποίος δεν μπορεί παρά να έχει θετικές επιπτώσεις στο πεδίο της πρακτικής, όπου συναντιούνται ψυχολόγοι και ψυχίατροι. Επιθυμία επομένως των οργανωτών είναι οι παρεμβάσεις των εισηγητών να αποτελέσουν ένα πρώτο στάδιο και μια πρώτη προσπάθεια για να αναπτυχθεί αυτός ο δι-επιστημονικός διάλογος και δι-επιστημονική συνεργασία στον τόπο μας. Πιστεύουμε ότι είναι επιτακτική ανάγκη για τον ελληνικό χώρο, να προωθηθεί με ενεργητικό τρόπο η δι-επιστημονικότητα (οριζόμενη ως διάλογος στο επίπεδο της θεωρίας και ως συνεργασία στο επίπεδο της πρακτικής) μεταξύ ψυχολογίας και ψυχιατρικής, ψυχολόγων και ψυχιάτρων, καθώς βρισκόμαστε σε μια ιδιαίτερα παράδοση συνθήκη, που αφορά κατά κύριο λόγο την ψυχολογία, με σοβαρές όμως επιπτώσεις και στην ψυχιατρική. Οι γνωστές σε όλους μας ιστορικές συνθήκες, ορίζουν την Ελλάδα σήμερα, κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά, ως χώρα της περιφέρειας. Η σύνδεσή της ωστόσο με το κέντρο, τις δυτικές ευρωπαϊκές χώρες και την Β. Αμερική ήταν και είναι σημαντική, και αυτό, είτε μέσω της ελληνικής διανόησης που μορφώθηκε και διαμορφώθηκε στην αλλοδαπή, είτε μέσω της πρόσφατης ένταξης της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή κοινότητα. Έτσι υπάρχει η έντονη επιθυμία, από τη μεριά των επιστημόνων, και συγχρόνως η υποχρέωση στο επίπεδο θεσμοθετημένων ομάδων, να προωθηθούν οργανωτικά σχήματα και να λειτουργήσουν προγράμματα χωρίς οι υπάρχουσες ακαδημαϊκές και ερευνητικές δομές να αντιστοιχούν με αυτές της Δ. Ευρώπης. Ένα παράδειγμα αυτής της αναντιστοιχίας μεταξύ

οργανωτικών σχημάτων και διαμορφωμένου επιστημονικού λόγου, όταν επιστημονικό χώρο που μας ενδιαφέρει, είναι η περίπτωση της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας.

«Ένα παράδειγμα», γράφει ο Kuhn το 1962, «είναι αυτό που τα μέλη μιας επιστημονικής κοινότητας έχουν από κοινού και, αντίστοιχα, μια επιστημονική κοινότητα αποτελείται από άτομα που αναφέρονται στο ίδιο παράδειγμα». Η θέση της Ελλάδας στην περιφέρεια και η ανομοιογενής ως προς τον τόπο και τη σχολή μόρφωση των επιστημόνων, ευθύνονται για το ότι οι επιστήμες, που ασχολούνται με την ψυχή, απέχουν πολύ από το ιδεατό αυτό σημείο. Καταναλώνουμε, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία αφειδώς «Ψυ», ως ουσιαστικό ή ως επίθετο, χωρίς ακόμη να έχουν αποφοιτήσει από ελληνικό πανεπιστήμιο ψυχολόγοι με βασικές σπουδές ψυχολογίας και με δίπλωμα ψυχολογίας. Έτσι προεσκευμένα προτιμήσαμε ή προβληματική της ημερίδας να είναι μάλλον θεωρητική. Πιστεύουμε ότι κατ' αυτόν τον τρόπο συμβάλλουμε σε κάποιο βαθμό στην εγκατάσταση των προϋποθέσεων εκείνων που θα επιτρέψουν να διαμορφωθεί στον τόπο μας επιστημονική κοινότητα με δυνατότητες διαλόγου και συνεργασίας πάνω στα θέματα της ψυχικής υγείας και νόσου.

Σκοπός λοιπόν της ημερίδας είναι να διερευνήσουμε τους τρόπους με τους οποίους συναντώνται, αποκλείονται, συνυπάρχουν ή συνεργάζονται, στο πεδίο της ψυχικής υγείας και νόσου, οι διάφοροι κλάδοι της ψυχολογίας με την ψυχιατρική. Το γενικό ερώτημα έχει δύο συμπληρωματικές μορφές οι οποίες είναι: (1) Τι από το πεδίο της μελέτης του φυσιολογικού, «από τον λόγο περί ψυχής» και με τι τρόπο έρχεται σε επαφή με το χώρο μελέτης και θεραπείας, (ίσης), της ψυ-

χικής νόσου; Δηλαδή, ποιές θεωρίες, έννοιες, μεθοδολογίες της ψυχολογίας, λειτουργούν ως υποχρεωτικά δάνεια στην ψυχιατρική; (2) Τι από τη μελέτη και ίαση του «παθολογικού», της ψυχικής νόσου, γίνεται ψυχολογία; Ποιά είναι δηλαδή τα δάνεια της Ψυχιατρικής στην Ψυχολογία;

Το γενικό αυτό ερώτημα, στα περιορισμένα χρονικά πλαίσια της ημερίδας, θα εξετασθεί με τρόπο ώστε, ακολουθώντας την πορεία από το γενικό στο ειδικό, να φωτισθούν οι περισσότερες κατά το δυνατόν όψεις του προβλήματος: θεωρία-εφαρμογή, ατομικό-κοινωνικό, διαχρονία-συγχρονία. Η ημερίδα περιλαμβάνει τέσσερα στρογγυλά τραπέζια καταναμεμένα σε τρεις ενότητες, (με τέσσερεις παρεμβαίνοντες εισηγητές στον καθένα και ένα συντονιστή): (1) Ιστορία της Επιστήμης και επιστημολογία, 2) Θεσμοί και Κοινωνία, 3) Ψυχολογία και Ψυχιατρική. Οι δύο πρώτες ενότητες, στις οποίες αντιστοιχεί από ένα στρογγυλό τραπέζι, θα καλύψουν την πρωινή συνεδρίαση, ενώ αντίθετα η απογευματινή συνεδρίαση θα αφιερωθεί στην τρίτη ενότητα η οποία, θα καλύψει δύο στρογγυλά τραπέζια.

Ας δούμε αναλυτικότερα μερικά από τα σημαντικότερα ερωτήματα, που η ημερίδα καλείται να θέσει και, στο μέτρο του δυνατού, να απαντήσει.

### *I. Ιστορία της επιστήμης και επιστημολογία*

Μπορεί να θεωρηθούν σήμερα η ψυχολογία και η ψυχιατρική ενιαίοι επιστημονικοί χώροι; Η πρόκειται για χώρους πολλαπλούς; και πολύμορφους ως προς τις θεωρίες, τις μεθοδολογίες και την καταγωγή; Είναι πιο συνεπές να μιλάμε για ψυχολογίες-ψυχιατρικές αφήνοντας τον ενικό ψυχολογία-ψυχιατρική μόνο για το δένδρο των επιστημών; Τί στην πρόσφατη ιστορία τους, συνδεδεμένο προφανώς με την κατα-

γωγή τους, που υπήρξε διαφορετική για την κάθε μία, επηρεάζει τη σημαντική τους μορφή, προβληματική και κατεύθυνση; Τί συνιστά, εάν υπάρχει, επιστημολογική τομή για το κάθε πεδίο; Είναι ο διαχωρισμός «φυσιολογικό-παθολογικό», διαχωριστική γραμμή μεταξύ των δύο;

### *II. Θεσμοί και κοινωνία*

Θα μπορούσε να διατυπώσει κάποιος ένα μοντέλο στην αλληλουχία επιστημονικών ανακαλύψεων (θεωρίες, έννοιες, μέθοδοι) κοινωνικού αιτήματος και διαμόρφωσης θεσμικού πλαισίου; Υπάρχει δηλαδή σταθερή σχέση αιτίου – αιτιατού μεταξύ αυτών των τριών φαινομένων; Η το θέμα των σχέσεων αυτών τίθεται με όρους συνεχούς αλληλεπίδρασης, τύπου *feed-back* και *feed-forward* μεταξύ επιστημονικών δεδομένων και κοινωνικών αιτημάτων; (το ερώτημα αυτό μπορεί να ενδιαφέρει και τη δι-επιστημονικότητα μεταξύ των δύο πεδίων και επομένως αφορά και άλλα τραπέζια, π.χ. το πρώτο. Πώς θα μπορούσαμε να περιγράψουμε αυτό που συμβαίνει σήμερα, ιδιαίτερα στα θέματα πρόληψης και θεραπείας; Υπάρχουν κυρίαρχα αιτήματα της κοινωνίας, ανεξάρτητα από την αργή επίδραση των επιστημονικών θεωριών επάνω στις νοσοτροπίες;

### *III. Ψυχολογία και Ψυχιατρική*

Στην τρίτη ενότητα καλούμεθα να επικεντρώσουμε την προβληματική μας αναφορικά με τις σχέσεις ψυχολογίας και ψυχιατρικής με τρόπο πιο εξειδικευμένο και όχι θεωρητικά και γενικά, όπως το επιχειρούν οι δύο πρώτες ενότητες. Φαίνεται ότι το γενικό ερώτημα που θέασαμε στην αρχή δεν ισχύει με όρους εξισορροπημένης αλληλεπίδρασης μεταξύ ψυχολογίας και ψυχιατρικής. Αυτό που κυρίως συμβαίνει είναι

ο δανεισμός της ψυχιατρικής από την ψυχολογία και όχι το αντίστροφο. Έτσι, με τρόπο σχηματικό και όχι διεξοδικό, στα δύο στρογγυλά τραπέζια του απογεύματος Ψυχολογία-Ψυχιατρική I και II, θα εξετάσουμε σχεδόν αποκλειστικά τα σημεία σύγκλισης μεταξύ ψυχολογίας και ψυχιατρικής. Δηλαδή, θα αντιμετωπίσουμε τη συνεισφορά στην ψυχιατρική ορισμένων κλάδων και θεωρητικών συστημάτων της ψυχολογίας. Η συνεισφορά αυτή, ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί να αφορά τη θεωρία, την έρευνα ή την πρακτική.

Έτσι, στο πρώτο τραπέζι *ψυχολογία-ψυχιατρική I* θα συζητηθούν: (α) προβλήματα μεθοδολογίας, (β) η συνεισφορά της ψυχομετρίας, (γ) οι θεωρίες συμπεριφοράς, και (δ) η προσέγγιση της θεωρίας των συστημάτων.

Στα πλαίσια του δεύτερου τραπέζιου *ψυχολογία-ψυχιατρική II*, θα παρουσιασθεί: (α) η προβληματική της

βιολογικής ψυχιατρικής σήμερα, (β) η ψυχαναλυτική οπτική, 3) ο ρόλος και η συνεισφορά της γενετικής προσέγγισης στις ψυχολογικές θεωρίες και στην ψυχοπαθολογία, και (δ) τα διάφορα προβλήματα που θέτει η κλινική πρακτική ως σημείο σύγκλισης και απόκλισης της ψυχανάλυσης, ψυχιατρικής και κλινική ψυχολογίας.

Τέλος, θα πρέπει να πούμε ότι η σύζευξη ψυχολογίας και ψυχιατρικής δεν υπαγορεύεται μόνο από το γεγονός ότι η ψυχική υγεία και νόσος, όπως είπαμε στην αρχή, είναι ένα από τα τρία «αντικείμενα» που αφορούν το πεδίο πρακτικής της Ψυχολογίας. Το πεδίο μελέτης και θεραπείας της ψυχικής νόσου μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει ως γόνιμο ερευνητικό εργαστήριο, καθώς είναι ο τόπος συνάντησης νευροεπιστημών και επιστημών του ανθρώπου και της κοινωνίας.